

Σύντομη πλοήγηση στο ισχύον πειθαρχικό δίκαιο των δικηγόρων

Από τον Γιώργο Α. Μπέρτσο

Δικηγόρο παρ' Αρείω Πάγω
Γραμματέα του Πρωτ/μιου Πειθ.
Συμβουλίου περιφ. Εφετείου Αθην
(Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών)

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η θέσπιση του Ν. 4194/2013 δεν αποτέλεσε απλή αναδιατύπωση προϋφιστάμενων κανόνων, αλλά συνιστά ουσιαστική τομή στον τρόπο με τον οποίο η ελληνική έννομη τάξη αντιμετωπίζει την πειθαρχική ευθύνη του δικηγόρου. Το Κεφάλαιο Η' του Κώδικα, που εκτείνεται στα άρθρα 139 έως 159, συγκροτεί ένα πλήρες και αυτοτελές σύστημα πειθαρχικού δικαίου, με σαφή διάκριση ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων, διαβαθμισμένο σύστημα κυρώσεων και οργανωμένη θεσμική αρχιτεκτονική οργάνων. Η ανάγκη μιας τέτοιας συστηματοποίησης δεν ήταν τυχαία: ο δικηγόρος, ως συλλειτουργός της δικαιοσύνης κατά το άρθρο 1 του ίδιου Κώδικα, φέρει διπλή ιδιότητα —είναι ταυτόχρονα ελεύθερος επαγγελματίας που εξυπηρετεί ιδιωτικά συμφέροντα και δημόσιος παράγοντας που συμβάλλει στην απονομή δικαιοσύνης— και η διπλή αυτή φύση επιβάλλει ένα πειθαρχικό καθεστώς ικανό να προστατεύσει ταυτόχρονα τον εντολέα, τον αντίδικο, το δικαστήριο και το ίδιο το κύρος του θεσμού.

Η νομοθετική αυτή ενότητα οργανώνεται σε τέσσερα διακριτά τμήματα, καθένα από τα οποία εξυπηρετεί διαφορετική λειτουργία στο συνολικό οικοδόμημα: το πρώτο θέτει τις γενικές αρχές και ορίζει την έννοια του πειθαρχικού παραπτώματος (άρθρα 139-141)· το δεύτερο οργανώνει το σύστημα των κυρώσεων (άρθρα 142-145)· το τρίτο θεσμοθετεί τα όργανα άσκησης της πειθαρχικής εξουσίας (άρθρα 146-151)· και το τέταρτο ρυθμίζει τη διαδικασία, τα ένδικα μέσα και την εκτέλεση των αποφάσεων (άρθρα 152-159). Η ανάλυση που ακολουθεί εξετάζει καθένα από τα τμήματα αυτά, αναδεικνύοντας τόσο τη νομοθετική τους λογική όσο και τα ερμηνευτικά ζητήματα που έχουν προκύψει από την εφαρμογή τους, ιδίως μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε ο Ν. 4745/2020.

Γενικές αρχές και η έννοια του πειθαρχικού παραπτώματος

Το άρθρο 139 λειτουργεί ως θεμελιωτική διάταξη, θέτοντας τις αρχές πάνω στις οποίες οικοδομείται ολόκληρο το οικοδόμημα του πειθαρχικού δικαίου. Η πρώτη και σημαντικότερη από αυτές είναι η αρχή της αυτοτέλειας και της ανεξαρτησίας της πειθαρχικής δίκης από κάθε άλλη δίκη —ποινική, αστική ή διοικητική— που τυχόν εκκρεμεί για το ίδιο πραγματικό περιστατικό. Η επιλογή αυτή δεν είναι απλώς τεχνική· εκφράζει μια βαθύτερη αντίληψη για τη φύση της πειθαρχικής ευθύνης, η οποία δεν ταυτίζεται εννοιολογικά ούτε με την ποινική ούτε με την αστική ευθύνη, αλλά κρίνεται με δικά της, αυτοτελή κριτήρια δεοντολογίας του λειτουργήματος. Όμως σε περίπτωση αθωωτικής ποινικής απόφασης δεσμεύει το πειθαρχικό συμβούλιο, το οποίο υποχρεούται να επανεξετάσει τυχόν καταδικαστική απόφαση (139 παρ 3 εδφ β) . Παράλληλα, το ίδιο άρθρο κατοχυρώνει τη θεμελιώδη δικονομική εγγύηση του *ne bis in idem* στο πειθαρχικό δίκαιο: κανένας δικηγόρος δεν μπορεί να διωχθεί εκ νέου για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα, το οποίο επισύρει μία και μόνη πειθαρχική ποινή — αρχή που αποτρέπει τον κατακερματισμό της δίωξης και προστατεύει τον δικηγόρο από πολλαπλή τιμωρία για την ίδια συμπεριφορά.

Το άρθρο 140 αναλαμβάνει το κρισιμότερο ίσως εγχείρημα ολόκληρου του κεφαλαίου: τον ορισμό του πειθαρχικού παραπτώματος. Η διάταξη προσδίδει στο παράπτωμα αυστηρώς προσωποπαγή χαρακτήρα, υπογραμμίζοντας ότι η πειθαρχική ευθύνη είναι στενά συνδεδεμένη με το πρόσωπο του συγκεκριμένου δικηγόρου και δεν μεταβιβάζεται ούτε συμψηφίζεται με ευθύνες τρίτων. Ουσιωδέστερο ακόμη είναι ότι το παράπτωμα συντελείται με υπαίτια πράξη ή παράλειψη — προϋπόθεση που αποκλείει την αντικειμενική ευθύνη και απαιτεί πραγματικό στοιχείο καταλογισμού, είτε υπό μορφή δόλου είτε υπό μορφή αμέλειας. Το πεδίο εφαρμογής της διάταξης είναι ευρύ και εκτείνεται σε δύο επάλληλους κύκλους συμπεριφοράς: αφενός στην παραβίαση των ειδικών υποχρεώσεων που απορρέουν από τον Κώδικα Δικηγόρων και τον Κώδικα Δεοντολογίας, αφετέρου στη γενικότερη συμπεριφορά του δικηγόρου, ακόμη και εκτός της στενής άσκησης του λειτουργήματος, εφόσον αυτή προσβάλλει την αξιοπρέπεια, το κύρος και την εμπιστοσύνη που οφείλει να εμπνέει ο θεσμός. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο νομοθέτης, με τον Ν. 4745/2020, επανήλθε στη διατύπωση της παραγράφου 1 προκειμένου να την καταστήσει σαφέστερη ως προς την απαίτηση υπαιτιότητας, ανταποκρινόμενος έτσι σε ερμηνευτικές δυσχέρειες που είχαν ανακύψει στην πράξη ως προς το αν αρκούσε η απλή αντικειμενική παρέκκλιση από τον κανόνα συμπεριφοράς.

Η ολοκλήρωση του πρώτου τμήματος επέρχεται με το άρθρο 141, το οποίο θέτει το ζήτημα της παραγραφής του πειθαρχικού παραπτώματος. Η θέσπιση χρονικών ορίων εντός των οποίων πρέπει να κινηθεί και να περατωθεί η πειθαρχική δίωξη δεν εξυπηρετεί μόνο την ασφάλεια δικαίου· αποτελεί ουσιαστική εγγύηση υπέρ του δικηγόρου, ο οποίος δεν μπορεί να παραμένει επ' αόριστον εκτεθειμένος στον κίνδυνο πειθαρχικής δίωξης για συμπεριφορές του παρελθόντος. Η διάταξη αυτή τροποποιήθηκε επίσης το 2020, γεγονός που καταδεικνύει ότι το ζήτημα της παραγραφής αποτέλεσε αντικείμενο ιδιαίτερης νομοθετικής μέριμνας, λόγω πρακτικών δυσλειτουργιών που είχαν παρατηρηθεί σε σχέση με τη διάρκεια εκκρεμότητας των πειθαρχικών υποθέσεων. (έννοια της αναστολής: εφ' όσον ασκηθεί πειθαρχική δίωξη, η παραγραφή αναστέλλεται για 3 έτη 141 παρ3).

Το σύστημα των πειθαρχικών ποινών

Το Τμήμα Β' του κεφαλαίου (άρθρα 142-145) αφιερώνεται στην οργάνωση του κυρωτικού μηχανισμού, ο οποίος σχεδιάστηκε με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας. Το άρθρο 142 απαριθμεί τις πειθαρχικές ποινές σε κλιμακωτή σειρά βαρύτητας — από την ελαφρύτερη έγγραφη επίπληξη, μέσω της χρηματικής ποινής, έως τις αυστηρότερες κυρώσεις της προσωρινής παύσης και, στην ακραία περίπτωση, της οριστικής παύσης, δηλαδή της οριστικής διαγραφής του δικηγόρου από το μητρώο του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου. Η διαβάθμιση αυτή δεν είναι διακοσμητική· αντανακλά τη βασική αρχή του πειθαρχικού δικαίου ότι η κύρωση πρέπει να είναι ανάλογη προς τη βαρύτητα της παράβασης, ώστε να αποφεύγεται τόσο η υπερβολική αυστηρότητα όσο και η ανεκτικότητα που θα υπονόμει την αποτρεπτική λειτουργία του συστήματος. Είναι ενδεικτικό ότι και η διάταξη αυτή αναθεωρήθηκε το 2020, στοιχείο που υποδηλώνει διαρκή νομοθετική αναπροσαρμογή του καταλόγου ή των προϋποθέσεων επιβολής των ποινών.

Το άρθρο 143 προχωρεί ένα βήμα παραπέρα, ρυθμίζοντας τις έννομες συνέπειες που συνοδεύουν την ποινή της παύσης. Η θέσπιση ρητής απαγόρευσης εκπροσώπησης και άσκησης οποιασδήποτε δικηγορικής αρμοδιότητας για τον παυθέντα δικηγόρο αποσκοπεί στην αποτροπή καταστρατηγήσεων, καθώς μια κύρωση παύσης θα καθίστατο άνευ ουσιαστικού περιεχομένου αν ο δικηγόρος μπορούσε να συνεχίσει, έστω και υπό διαφορετική μορφή, να ασκεί έργο που ανήκει αποκλειστικά στο δικηγορικό λειτούργημα. Το άρθρο 144, με τη σειρά του, καθορίζει τα κριτήρια επιμέτρησης της ποινής — δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο το πειθαρχικό συμβούλιο σταθμίζει, εντός του θεσπισμένου πλαισίου, ποια συγκεκριμένη κύρωση αρμόζει στην κάθε περίπτωση. Στη στάθμιση αυτή εντάσσονται στοιχεία όπως η βαρύτητα και η αντικειμενική σοβαρότητα της πράξης, ο βαθμός υπαιτιότητας του δικηγόρου, η τυχόν υποτροπή του, οι συνέπειες που προκλήθηκαν στον εντολέα ή σε τρίτους, καθώς και το γενικότερο ιστορικό της επαγγελματικής του συμπεριφοράς. Η ύπαρξη τέτοιων κριτηρίων είναι κρίσιμη, διότι χωρίς αυτά η επιμέτρηση θα παρέμενε στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια του πειθαρχικού οργάνου, με κίνδυνο ανομοιομορφίας και αυθαίρετης εφαρμογής. Το τμήμα ολοκληρώνεται με το άρθρο 145, το οποίο περιορίζει την αρχή της ευρείας δημοσιότητας, κατόπιν συστάσεων της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, υπό το προηγούμενο καθεστώς του ΝΔ3026/1954. Έτσι ως δημοσιότητα εκλαμβάνεται η ενημέρωση των δικαστικών αρχών για τις ποινές που επιβάλλονται στους δικηγόρους και σε περίπτωση δικηγορικών εταιρειών, η αφαίρεση του ονόματος του τιμωρηθέντος μόνο με οριστική παύση εταίρου.

Η θεσμική αρχιτεκτονική των πειθαρχικών οργάνων

Το Τμήμα Γ' (άρθρα 146-151) στρέφεται από το ουσιαστικό στο οργανωτικό σκέλος του πειθαρχικού δικαίου, θεσπίζοντας τα όργανα στα οποία ανατίθεται η άσκηση της πειθαρχικής εξουσίας. Το άρθρο 146 λειτουργεί ως γενική διάταξη-πλαίσιο, προσδιορίζοντας τα πειθαρχικά συμβούλια ως τα αποκλειστικά αρμόδια όργανα για την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων, εγκαθιδρύοντας έτσι ένα ειδικό, αυτοτελές δικαιοδοτικό σύστημα εντός του ευρύτερου πλαισίου της δικηγορικής αυτοδιοίκησης. Τα άρθρα 147 και 148 εισάγουν τη βασική διαβάθμιση του συστήματος σε δύο βαθμούς δικαιοδοσίας: τα πρωτοβάθμια πειθαρχικά συμβούλια, τα οποία λειτουργούν σε επίπεδο εφετειακής περιφέρειας, επιλαμβάνονται πρωτογενώς των, κατά τόπον αρμοδιοτήτάς τους, (εντός της εφετειακής περιφέρειας) πειθαρχικών υποθέσεων και το Ανώτατο Πειθαρχικό

Συμβούλιο, το οποίο ασκεί δευτεροβάθμιο έλεγχο επί των αποφάσεων αυτών, λειτουργώντας ουσιαστικά ως όργανο εφετειακού χαρακτήρα εντός του πειθαρχικού συστήματος. Ως διοικητικές πράξεις οι αποφάσεις ιδίως του Ανωτάτου Πειθαρχικού Συμβουλίου, προσβάλλονται στο Συμβούλιο της Επικρατείας. (157 παρ 5)

Η ορθή λειτουργία ενός τέτοιου δικαιοδοτικού μηχανισμού προϋποθέτει, ωστόσο, εχέγγυα ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, τα οποία διασφαλίζονται μέσω δύο συμπληρωματικών διατάξεων. Το άρθρο 149 καθορίζει τη συγκρότηση των πειθαρχικών συμβουλίων, ρυθμίζοντας τη σύνθεσή τους κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τόσο την επαγγελματική εμπειρία και το κύρος των μελών όσο και, ενδεχομένως, τη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών, ανάλογα με τη βαθμίδα του συμβουλίου. Το άρθρο 150 προβλέπει τη δυνατότητα εξαίρεσης μελών πειθαρχικού συμβουλίου, κατ' αναλογική εφαρμογή των γενικών αρχών περί εξαίρεσης δικαστικών προσώπων, όταν συντρέχουν περιστάσεις ικανές να δημιουργήσουν εύλογες αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία τους — διάταξη που αποτελεί άμεση προβολή της συνταγματικής αρχής του φυσικού και αμερόληπτου δικαστή στο πλαίσιο της πειθαρχικής δίκης. Το τμήμα κλείνει με το άρθρο 151, το οποίο ρυθμίζει την τοπική αρμοδιότητα των πειθαρχικών συμβουλίων, επιλύοντας πρακτικά ζητήματα σχετικά με το ποιο συγκεκριμένο όργανο είναι καθ' ύλην αρμόδιο να επιληφθεί μιας υπόθεσης, με βάση κυρίως τον τόπο τέλεσης του πειθαρχικού παραπτώματος.

Η πειθαρχική διαδικασία: από την προκαταρκτική εξέταση στην απόφαση

Το Τμήμα Δ' (άρθρα 152-156) αποτελεί το δικονομικό κέντρο βάρους του κεφαλαίου, ρυθμίζοντας βήμα προς βήμα την πορεία μιας πειθαρχικής υπόθεσης. Η διαδικασία εκκινεί, σύμφωνα με το άρθρο 152, με μια φάση προκαταρκτικής πειθαρχικής εξέτασης, η οποία λειτουργεί ως μηχανισμός διαλογής: πριν από την επίσημη κίνηση της δίωξης, συγκεντρώνονται και αξιολογούνται τα διαθέσιμα στοιχεία, ώστε να αποφεύγεται η άσκοπη ή προδήλως αβάσιμη πειθαρχική δίωξη, με προφανές όφελος τόσο για τον δικηγόρο, που προφυλάσσεται από αστήρικτες καταγγελίες, όσο και για την οικονομία της διαδικασίας. Και η διάταξη αυτή αναθεωρήθηκε το 2020 ν 4745 αλλά και το 2022 με το ν 4938, γεγονός που φανερώνει τη σημασία που απέδωσε ο νομοθέτης στη βελτίωση του σταδίου αυτού.

Εφόσον η προκαταρκτική εξέταση καταλήξει σε ενδείξεις που δικαιολογούν περαιτέρω διερεύνηση, ακολουθεί, κατά το άρθρο 153, η τυπική άσκηση της πειθαρχικής δίωξης, με την οποία η υπόθεση εισάγεται επισήμως ενώπιον του αρμόδιου πρωτοβάθμιου πειθαρχικού συμβουλίου και ο δικηγόρος αποκτά την ιδιότητα του διωκόμενου. Η κυρίως διαδικασία ρυθμίζεται στο άρθρο 154, το οποίο κατοχυρώνει τις θεμελιώδεις δικονομικές εγγυήσεις της δίκαιης δίκης εντός του πειθαρχικού πλαισίου: το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης του διωκόμενου, τη δυνατότητα υποβολής γραπτού υπομνήματος προς υπεράσπιση των θέσεων του, καθώς και το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο της επιλογής του. Οι εγγυήσεις αυτές δεν αποτελούν τυπικές διατυπώσεις, αλλά ουσιαστική προβολή της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της εκατέρωθεν ακρόασης στο πλαίσιο μιας διαδικασίας που, αν και έχει διοικητικό-πειθαρχικό χαρακτήρα, μπορεί να καταλήξει σε ιδιαίτερα επαχθείς συνέπειες για την επαγγελματική υπόσταση του διωκόμενου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 155, το οποίο προβλέπει ειδικό καθεστώς για τα πειθαρχικά παραπτώματα που τελούνται ενώπιον δικαστηρίων. Η ειδική αυτή μεταχείριση δικαιολογείται από την ιδιαίτερη βαρύτητα που προσλαμβάνει η απρεπής ή

αντιδεοντολογική συμπεριφορά του δικηγόρου όταν αυτή εκδηλώνεται κατά τη διεξαγωγή δίκης, ενώπιον δικαστικού σχηματισμού, θίγοντας ταυτόχρονα το κύρος της δικαιοσύνης και την ομαλή διεξαγωγή της διαδικασίας. Η ρύθμιση αυτή αναγνωρίζει ότι ο δικηγόρος, όταν παρίσταται ενώπιον δικαστηρίου, δρα σε ένα πλαίσιο όπου η συμπεριφορά του υπόκειται σε αμεσότερο και ενδεχομένως ταχύτερο έλεγχο. Η ενότητα ολοκληρώνεται με το άρθρο 156, το οποίο καθορίζει τις προϋποθέσεις έκδοσης της απόφασης του πειθαρχικού συμβουλίου, τόσο ως προς την τυπική της πληρότητα —όπως η αιτιολόγηση— όσο και ως προς το περιεχόμενο που πρέπει να περιλαμβάνει, ώστε η απόφαση να είναι επαρκώς θεμελιωμένη και ελέγξιμη σε επόμενο στάδιο, καταγράφεται δε σε ειδικό βιβλίο, μη επιτρεπομένης της αποκλειστικής τήρησής του, με ηλεκτρονικό τρόπο.

Ένδικα μέσα, δικαστικός έλεγχος και εκτέλεση των αποφάσεων

Το τελευταίο τμήμα του κεφαλαίου (άρθρα 157-159) κλείνει τον κύκλο της πειθαρχικής δίκης, εξασφαλίζοντας τόσο τη δυνατότητα αναθεώρησης όσο και την τελική εκτελεστότητα των αποφάσεων. Το άρθρο 157 ρυθμίζει την έφεση κατά των αποφάσεων των πρωτοβάθμιων πειθαρχικών συμβουλίων, η οποία ασκείται ενώπιον του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου. Το ένδικο αυτό μέσο παρέχει στον διωκόμενο δικηγόρο — αλλά, υπό τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος, ενδεχομένως και σε άλλα νομιμοποιούμενα πρόσωπα όπως ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου— τη δυνατότητα να ζητήσει την αναθεώρηση μιας δυσμενούς πρωτοβάθμιας κρίσης, ενισχύοντας έτσι τις εγγυήσεις δικαίας δίκης μέσω της αρχής της διπλής βαθμίδας δικαιοδοσίας, με κατάληξη όπως προαναφέρθηκε, στο Συμβούλιο της Επικρατείας.

Πέραν όμως του ενδοϋπηρεσιακού ελέγχου που παρέχει η έφεση, το άρθρο 158 κατοχυρώνει έναν επιπλέον, εξωτερικό βαθμό ελέγχου: τον δικαστικό έλεγχο των αποφάσεων των πειθαρχικών συμβουλίων, δια του Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου (158). Η πρόβλεψη αυτή είναι θεμελιώδης για τη συνταγματική νομιμοποίηση ολόκληρου του συστήματος, καθώς αναγνωρίζει ότι οι αποφάσεις των πειθαρχικών οργάνων, παρότι εκδίδονται από όργανα της δικηγορικής αυτοδιοίκησης, δεν διαφεύγουν τον έλεγχο νομιμότητας εκ μέρους της τακτικής δικαιοσύνης. Με τον τρόπο αυτό, η πειθαρχική εξουσία των δικηγορικών συλλόγων εντάσσεται αρμονικά στο ευρύτερο πλαίσιο του κράτους δικαίου, χωρίς να λειτουργεί ως ανεξέλεγκτος θύλακας αυτορρύθμισης. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με το άρθρο 159, το οποίο ρυθμίζει την εκτέλεση των πειθαρχικών αποφάσεων, διασφαλίζοντας ότι η επιβληθείσα κύρωση — είτε πρόκειται για χρηματική ποινή είτε για την ουσιαστικά βαρύτερη παύση— παράγει πράγματι τα έννομα αποτελέσματά της, χωρίς να παραμένει κενό γράμμα.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η συνολική θεώρηση των άρθρων 139-159 του Ν. 4194/2013 αποκαλύπτει ένα πειθαρχικό σύστημα με ιδιαίτερα ώριμη νομοτεχνική δομή, το οποίο συνδυάζει την ανάγκη αποτελεσματικής πειθάρχησης του δικηγορικού σώματος με τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων άμυνας του διωκόμενου. Η σαφής διάκριση μεταξύ ουσιαστικού δικαίου (παράπτωμα, ποινές), θεσμικής οργάνωσης (πειθαρχικά όργανα) και δικονομίας (διαδικασία, ένδικα μέσα, εκτέλεση) προσδίδει στο σύστημα εσωτερική συνοχή και ερμηνευτική διαύγεια, σε αντίθεση με τον κατακερματισμό που χαρακτήριζε το προγενέστερο καθεστώς.

Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι πέντε τουλάχιστον από τις εξεταζόμενες διατάξεις —τα άρθρα 141, 142, 152, 154 και 157— τροποποιήθηκαν με τον Ν. 4745/2020 και οι των άρθρων 142 παρ 3, 145149 παρ 5, 152 παρ 2,3, 152 παρ 7^α, 153 παρ 1, 157 παρ 1, τροποποιήθηκαν εκ νέου με τον ν 4938/2022, στοιχείο που καταδεικνύει ότι το πειθαρχικό δίκαιο των δικηγόρων δεν αποτελεί στατικό νομοθετικό κατάλοιπο, αλλά ζωντανό πλαίσιο που εξελίσσεται σε συνάρτηση με τις δυσλειτουργίες που αναδεικνύει η πρακτική εφαρμογή του. Οι τρεις θεμελιώδεις αρχές που διαπερνούν το σύνολο της ρύθμισης —η αυτοτέλεια της πειθαρχικής δίκης, η αρχή *ne bis in idem* και η υπαγωγή των πειθαρχικών αποφάσεων σε δικαστικό έλεγχο— συνιστούν τους πυλώνες πάνω στους οποίους θεμελιώνεται η νομιμοποίηση ολόκληρου του οικοδομήματος, τόσο απέναντι στο ίδιο το δικηγορικό σώμα όσο και απέναντι στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο που εναποθέτει την εμπιστοσύνη του στον θεσμό της δικηγορίας ως συλλειτουργού της δικαιοσύνης.